

(1965), назвы якіх такія простыя і паэтычныя, някідкія і вельмі метафарычныя, як і фальклорныя ўзоры. Канешне, гэта не напевы Яна Чачота ці Яна Баршчэўскага, творчасць якіх даследчык добра ведаў, але і яны неслі вялікую схаваную філасафічнасць паэтызацыі рэчаіснасці. Выключная шчырасць, непасрэднасць пачуцця збліжае з паэтыкай народнай песні. Паэт-рамантык, як і яго папярэднікі ў XIX ст., услаўляюць радасць быцця, пяюць сваю оду маладосці. Падкрэслівае гэта і схільнасць да жанру балады, якая вельмі папулярная ў творчасці паэта, адна з ягоных кніг так і называлася “Балады вайны і міру” (1989). Аднак калі ў той час балада была выключна гераічным жанрам, які ўслаўляў подзвіг савецкага чалавека (“Балада пра беленькія чаравічкі”, “Балада аб матчыным сэрцы”, “Юнак быў з-пад Слоніма родам”, “Балада аб першым дні”, “Балада пра свойскі хлеб”, то Алег Антонавіч выкарыстоўвае адметную форму дзеля ўслаўлення нацыянальнай гісторыі, мудрых і адважных постацей мінуўшчыны.

За сем дзясяткаў гадоў творчасці выдаў ці не столькі ж зборнікаў паэзіі: апошняя прыжыццёвая ўбачыла свет у 2003 годзе. Назавём паасобныя з іх: “Каб не плакалі кані” (1967), “Дзівасіл” (1969), “Калі ў дарозе ты...” (выбранае, 1971), “Шчырасць” (1973), “Пачуцці” (вершы і паэма, 1976), “Лінія жыцця” (1978), “Скрыжалі” (выбранае, 1981), “Няроўныя даты” (1983), “Трайна” (1986), “Пралескі ў акопах” (1987), “Талая вясна” (вершы і паэмы, 1990).

У Алега Антонавіча двое дзяцей. Антаніна, якая пайшла бацькавымі сцежкамі і стала доктарам навук, прафесарам. І Павел, таленавіты гісторык, працы якога і зараз актуальныя. Шкада, што рана пайшоў з жыцця. Менавіта дзецям, сваім і ўсім беларусікам, і адрасаваў клапатлівы бацька вясельныя зборнічкі “Як Тоня рэха шукала” (1962), “Карагод дзівосных прыгод” (1966), “Каля млына” (1972), “Дзе хто начуе?” (1977), “Пра дзёда Аяяй і бабку Оёй” (1984).

Вядомы і як перакладчык. Акрамя згаданай анталогіі польскай паэзіі, перакладаў на беларускую мову творы Верлена, Гётэ, Шьлера, нямецкіх рамантыкаў.

УДК 821.161.3.09(092)Лойка А.А.

АЛЕГ ЛОЙКА І ВЫКЛАДЧЫКІ ФІЛФАКА БДУ ВА ЎСПРЫМАННІ СТУДЭНТАЎ КАНЦА 1960-х ГАДОЎ

А. І. Бутэвіч

*Беларускі фонд культуры
Мінск, Рэспубліка Беларусь
anatolbut@mail.ru*

Галоўная мэта – выказаць дакументальныя і эмацыйныя ўражанні з нагоды 50-гадовай даўніны пасля заканчэння БДУ. Аўтар апавядае пра час студэнцкай вучобы і ўдзел у грамадскім жыцці ў перыяд хрушчоўскай адлігі, плённую навучальную, выхаваўчую і пазалекцыйную дзейнасць выкладчыкаў. У артыкуле цытуюцца аўтографы асобных выбітных аднакурснікаў і выкладчыкаў філалагічнага факультэта.

Ключавыя словы: філфак БДУ; Алег Лойка; выкладчыкі; аднакурснікі, аўтографы; літаратурныя набыткі; студэнцкая навуковая дзейнасць.

ALEH LOJKA AND THE LECTURERS OF THE PHILOLOGICAL FACULTY OF BSU IN PERCEPTION OF THE STUDENTS OF THE LATE 1960S.

A. I. Butevich

Belarusian Cultural Foundation

Minsk, Republic of Belarus

helgoleg@mail.ru

The main objective is to express documentary and emotional impressions on the occasion of 50 years of graduating from BSU. The author tells about the time of student studies and community involvement during the Khrushchev's Thaw, the prolific academic, pedagogic and extracurricular activities of the lecturers. The article cites the autographs of some outstanding coursemates and lecturers of the Philological Faculty.

Key words: the Philological Faculty of BSU; Aleh Lojka; lecturers, coursemates, autographs; literary achievements; student scientific work.

Шасцідзясятая гады мінулага стагоддзя і нават мінулага тысячагоддзя. Адметныя. Для мяне – запамінальныя. У Савецкім Саюзе так званая хрушчоўская адліга. Народ пачынае разнявольвацца. Стала можна гаварыць пра тых, каго зусім нядаўна нават згадваць было нельга. Стаў магчымым зварот да зусім нядаўняй рэальнай гісторыі. Мо таму выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна Вячаслаў Рагойша – ці не самы малады з усіх – арганізаваў навуковы гурток са студэнтаў філфака па вывучэнні той самай праўдзівай гісторыі і тых, хто сваім лёсам, а то і жыццём, заплаціў за права нам, сённяшнім (тадышнім) звяртацца да рэальных гістарычных падзей.

Тады і я, студэнт філфака БДУ, не застаўся ўбаку ад тых пошукаў. Бо быў ужо настроены на краязнаўства, на далучэнне да таго сапраўднага, што адбывалася некалі на нашай зямлі. Схільнасць гэту запачаткавалі ў Сноўскай сярэдняй школе Нясвіжскага раёна, дзе нас заахвочвалі займацца краязнаўствам настаўнікі беларускай літаратуры Іван Калоша і чарчэння Пётр Пазняк. Закончыўшы ў 1966 годзе школу, я паступіў на філфак БДУ – адзінага на той час універсітэта ў Беларусі, дзе гэта запачаткаванае радзімалюбства і радзімазнаўства развілося значна шырэй. З падказкі Вячаслава Рагойшы, які распачаў са студэнтамі філфака даследаванне “БДУ імя У. І. Леніна і беларуская літаратура”, я стаў займацца біяграфіяй і лёсам Яўгена Барычэўскага і Янкі Скрыгана. З гэтай нагоды часта сустракаўся з Іванам Аляксеевічам, нават на кватэры ў яго бываў не раз. Пра той час нагадвае сёння аўтограф Вячаслава Пятровіча на ягонай кнізе “Паэтыка Максіма Танка”: “Дарагому Толью Бутэвічу, жадаючы вялікай, шчаслівай дарогі ў літаратуру. Мінск, 3.XII.1969 г.”

Пра тое я і прызнаюся сёння, на гэтай канферэнцыі, прысвечанай 100-годдзю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і 90-годдзю з дня нараджэння нашага Настаўніка Алега Лойкі. Але да гэтага пераліку хачу дадаць і яшчэ адну памятную дату – сёлета спаўняецца 50 гадоў, як я закончыў Белдзяржуніверсітэт. І яшчэ амаль 130 выпускнікоў, якія ў 1966 годзе ўпершыню ў такой колькасці сталі студэнтамі беларускага аддзялення філфака. Нават лекцыі нам даводзілася слухаць у актавай зале, бо ніводная аўдыторыя філфака на Чырвонаармейскай не магла прыняць гэтулькі слухачоў.

Таму найперш мне хацелася б ушанаваць усіх нашых выкладчыкаў, якія дапамаглі нам – вяскова нясмелым, адарваным ад родных ніў і роднай хаты, і гарадскім, больш за нас абазнаным у адметнасцях тагачаснага жыцця, – стаць годнымі людзьмі, без перабольшання, знайсці сваё месца ў грамадстве, навучылі бачыць і разумець жыццёвую праўду. Мушу паўтарыць яшчэ раз, бо казаў пра гэта не аднойчы: я сёння маю тое, што маю, і стаў тым, кім стаў, дзякуючы падтрымцы добрых людзей. Яны заўсёды і ўсюды спрыялі мне, дапамагалі, за што шчыра дзякую, у першую чаргу настаўнікам – не толькі Сноўскай СШ, а і філфака БДУ. Той час сапраўды быў часам майго – нашага – грамадзянскага сталення. Выкладчыкі пазначалі перад намі тыя жыццёва важныя арыенціры, без якіх цяжка стаць грамадзянінам і патрыётам сваёй краіны. Мо і таму я не пераставаў займацца грамадскімі справамі, друкавацца ў рэспубліканскіх газетах з краязнаўчымі матэрыяламі. Мо таму і быў размеркаваны пасля заканчэння вучобы на журналісцкую працу ў БЕЛТА.

За ўсё тое карыснае і патрэбнае нам і сёння – вялікая ўдзячнасць Алегу Лойку, Міхасю Ларчанку, Алесю Адамовічу, Нілу Гілевічу з ягонай жонкай-выкладчыцай Нінай Іванаўнай, Маргарыце Яфімавай, Дзмітрыю Бугаёву, Міхаілу Жыркевічу, Сцяпану Александровічу, Кузьме Хромчанку і многім іншым, каго згадаць мо цяжкавата, але забыць немагчыма. Кожны з іх меў свой характар, свой погляд на тагачасныя і ўжо далекаватыя падзеі, сваё ўменне данесці да нас лекцыйны матэрыял так, каб ён не заставаўся безуважным і прахадным. Але з гэтых рознапоглядаў і складвалася наша разуменне сітуацыі, наша жыццё, наш зацікаўлены ўдзел у вывучэнні яго рэальных падзей.

Пра кожнага з настаўнікаў я хацеў бы сказаць як мага больш, засведчыць мае адносіны да іх нястомнасці ў давядзенні да нас праўдзівай праўды, у перадачы нам свайго вопыту адносін да жыцця і ягоных часам надта спрэчных момантаў. Але магчымасці гэтай канферэнцыі не дазваляюць такой раскошы. Таму – некаторыя згадкі.

Доктар філалагічных навук Міхась Ларчанка. Прафесар з вопытам дэкана. Запомніўся не толькі сваёй феноменальнай памяццю, дасведчанасцю ў выкладанні гісторыі беларускай літаратуры, але і адзінай, толькі яму ўласцівай адметнасцю. Кожную лекцыю ён пачынаў з чытання на памяць новых вершаў рускіх, беларускіх, замежных паэтаў, якія знаходзіў ці то ў кнігах, ці то ў перыёдыцы. Кожную лекцыю і кожны раз новыя паэтычныя радкі. З ягонай асабістай захопленасці выспелілася ў многіх з нас прага далучэння да мастацкага слова, імкненне суіснаваць з ім, знаходзіць у ім наталенне той смагі, якая жыла ў кожнага. Я дагэтуль не забываюся, як мы не раз прасілі Міхася Рыгоравіча паўтарыць верш Яўгена Яўтушэнкі “Идут белые снеги”, які ён чытаў вельмі пераканаўча і эмацыйна. З той пары і я памятаю тэя паэтычныя словы. Ад яго маю дарагі для мяне аўтограф на кнізе “Славянская супольнасць”: “Паважанаму студэнту філфака Бутэвічу Анатолю на добры ўспамін аб БДУ імя Леніна. 27.XII.68”.

Як выдатнага паэта і цікавага выкладчыка вуснай народнай творчасці ўспрымалі мы кандыдата філалагічных навук, прафесара Ніла Сямёнавіча Гілевіча. Ён нас таксама прыкмячаў. Аб гэтым сведчаць многія аўтографы на ягоных кніжках. Вось толькі адзін. Кніга вершаў “Повязь”: “Дарагі Анатолю Іванавіч, заўсёды верыў і веру ў загартоўку былых студэнтаў роднага філфака – з гэтым пачуццём і зычу Вам вялікіх поспехаў і радасцей. 4.VII.87”.

Кандыдат філалагічных навук Маргарыта Яфімава. Не толькі лекцыі годна чытала, але і ўвесь свой пазалекцыйны час аддавала наладжванню на факультэце мастацкай самадзейнасці. І асабліва – драматычнага гуртка. Сама была актыўнай і нястомна заахвочвала нас. Я таксама не заставаўся ўбаку, таму і пабываў з нашымі пастаноўкамі ў многіх мясцінах Беларусі. А з Маргарытай Барысаўнай годна стасаваліся да канца яе дзён. Маю некалькі кніжных аўтографаў. Адзін з іх са студэнцкіх гадоў, на кнізе “Янка Маўр”: “Толіу Бутэвічу – нястомнаму камсамольскаму энтузіясту, чалавеку справы – з пажаданнямі новых поспехаў і ўсяго лепшага. 20.III.70”.

Сціплая Ларыса Лявонцьеўна Кароткая. Кандыдат філалагічных навук. Чытала курс старажытнарускай літаратуры. Але не хвалілася сваім ваенным мінулым, не апавядала пра партызанскае жыццё на Лагойшчыне, пра тое, за што мела ордэн Вялікай Айчыннай вайны I ступені, медаль “За адвагу”, іншыя ваенныя ўзнагароды. Затое мы ведалі, што яе сын Варлен Бечык гэтакі ж захоплены літаратурай, мае выдатныя здольнасці, як і ягоная маці. Сваё паэтычнае прысвячэнне Ларысе Лявонцьеўне зрабіў тады Алег Лойка. А я атрымаў ад яе аўтограф на кнізе “На путях катэізму”: “Бутэвічу Анатолю Івановічу, другу прэподавателі Універсітэта і іх изданий, с надеждой в недалеком будущем получить автограф на его книге. 8.IV.71 г.”

Цікава чыталі свае курсы кандыдаты філалагічных навук Яўген Камароўскі – пра марфалогію і ягоная жонка Еўдакія Мяцельская, высновы якой пра дыялекталогію нязмушана далучалі нас да той жывой народнай мовы, што чулі мы да паступлення на філфак і якую запісвалі ў сваіх мясцінах, каб здаць Еўдакіі Сцяпанаўне залік.

Барыс Паўлавіч Міцкевіч. Лекцыі па замежнай літаратуры чытаў без усялякай паперкі, без падглядвання ў шпаргалкі, як казалі б зараз. А так цікава і займальна, глыбока і карысна! І яшчэ – ён даносіў да нас сваю дасведчанасць па-беларуску. Здаралася, канспектаваць яго лекцыі мы не маглі, бо тое, аб чым распавядаў, было такім насычаным, што не хацелася перапыняць слуханне нечым іншым.

Але ж, вядома, самым эмацыйным і чуллыва актыўным быў Алег Лойка. І не толькі размоўнымі эмоцыямі насычаў свае лекцыі. Нават рукі, выраз твару, бляск вачэй з-за акулараў дадавалі настраёнасці, узбагачалі тое, аб чым казаў.

Нядаўні дэкан філфака і аўтар шматрадова перавыдаваных падручнікаў па беларускай

мове кандыдат педагагічных навук Міхаіл Жыркевіч, на якога мы пазіралі як на іконаграфічную асобу, бо скончыў універсітэт ажно ў 1927 годзе, захапляў сваімі грунтоўнымі і арыгінальнымі развагамі пра лёс і значэнне беларускага слова, нібыта бачыў яго знутры, адчуваў самую сарцавіну. Працаваў Міхаіл Іванавіч на філфаку з 1943 года.

Здараліся нават кур'ёзныя выпадкі. Наша выкладчыца нямецкай мовы Варатніцкая была не толькі дасведчанай, але і з пачуццём гумару. Калі задавала перакладаць “тысячы” – так называлі вялікія паводле аб’ёму тэксты, мы, натуральна, натапырваліся. Але яна супакойвала, звычайна па-руску: “Ничего, нет таких трудностей, которых бы большевики не преодолели”. І, памаўчаўшы, давала: “Кроме тех, которые они сами себе создают”. Абвёўшы ўсіх позіркам, супакойвала: “Не создавайте себе трудностей”.

З асаблівай павагай ставіліся мы да Адама Яўгенавіча Супруна, які чытаў курс стараславянскай мовы. Сапраўды з энцыклапедычнымі ведамі вучоны, доктар філалагічных навук, доктар педагагічных навук. Студэнты прывыклі жартаўліва суадносіць з ім выслоўе: Юс малы (гэта мы) і Юс вялікі (гэта Ён).

Не маглі не захапляцца мы новымі на той час падыходамі да ацэнкі творчасці беларускіх аўтараў, якія выказваў пісьменнік і доктар філалагічных навук Алесь Адамовіч. Ягоны спецкурс “Кузьма Чорны і рускі раман” даваў разуменне, што створанае і беларускімі літаратарамі з’яўляецца агульным набыткам усёй еўрапейскай супольнасці. А значыць, і ўсе мы, беларусы, павінны добра зразумець сваё заўсёднае і годнае месца ў агульнай гісторыі чалавецтва, не саромецца прызнавацца ў гэтым, умець рэальна суадносіць створанае нашымі дзеячамі культуры з набыткамі еўрапейскіх майстроў. Параўноўваючы ж, не варта прыніжаць нашых творцаў, кажучы, што яны нешта важнае і важнае пераймалі ў іншых, а не стваралі сваё. Кузьма Чорны – доказы прыклад гэтага. Зрэшты, усё створанае самім Алесем Адамовічам – як літаратурнае, так і навуковае – таксама гэтакі ж прыклад. Пра Чорнага Адамовіч зрабіў не адну публікацыю, адметнасцю якіх сталі не толькі арыгінальны падыход і параўнальны аналіз, але і глыбіня даследавання, еўрапейскі кантэкст. У мяне ёсць ягоныя кнігі з аўтографамі, я ж хацеў бы прывесці толькі адзін, студэнцкі, атрыманы на заліку па вышэйназваным спецкурсе пра творчасць Чорнага на кнізе “Становление жанра”: “Анатолю Бутэвічу – нашаму нязменнаму старасту. 9.XII.1969”.

Для мяне асабіста лекцыі Аляксандра Міхайлавіча Адамовіча, ягоныя меркаванні і развагі паспрыялі яшчэ і таму, што я пачаў разумець: мы, беларусы, нацыя донараў. Колькі народжаных на нашай зямлі выбітных асоб у розных сферах дзейнасці сталі нацыянальнымі героямі іншых краін, вынікова і плённа працавалі дзеля іхняй карысці. Не, гаворка не аб тым, каб нешта ў некага адабраць. Зусім не пра тое. Проста нам трэба ведаць, што яны нарадзіліся на нашай зямлі, а лёс вызначыў ім іншае дзейнае поле. Пра гэта варта ведаць і насельнікам тых краін і краёў, дзеля карысці якіх яны працавалі. І тады атрымаецца тая самая праўда, якую не трэба перайначваць ні часу, ні людзям.

Нават наш універсітэцкі выкладчык гісторыі Лаўрэнцій Абэцэдарскі прызнаваў, што ў XVIII стагоддзі кожны дзясцяты жыхар Масквы быў выхадцам з беларускіх зямель, ствараў яе архітэктурныя адметнасці. Вядома, што траплялі туды не абы-якія людзі, не бездары. Яшчэ будучы школьнікам, я меў перапіску з двума жыхарамі вёскі Грабаўка Гомельскага раёна, якія бралі ўдзел у будаўніцтве ў Маскве Маўзалея Леніна. З глыбіннай вёскі – ды ў стольнай Маскве. Будавалі самы галоўны і адметны на той час аб’ект. Значыць, умелі, значыць, маглі. Іхнія пісьмы я захоўваю да гэтага часу.

Вядома ж, як грамадскі актывіст, я меў цесныя стасункі з кіраўніцтвам факультэта. А гэта напачатку дэкан агульнага з журналістыкай філалагічнага факультэта Рыгор Васільевіч Булацкі – ад яго маю аўтограф на кнізе “Первые рабселькоры Белоруссии”: “Уважаемому студенту Бутэвичу Анатолию с наилучшими пожеланиями от автора. 6.VI.69 г.”, пасля дэкан асобнага філфака Аляксей Арсеньевіч Воўк, яго намеснікі Мікалай Міхайлавіч Піпчанка, Сяргей Адамавіч Гусак, які стаў у 1968 годзе рэктарам Брэсцкага педінстытута, Уладзімір Міхайлавіч Лазоўскі, Анатоль Сцяпанавіч Амелін.

Карысныя навукі прывіталі нам нашы выкладчыкі. Вучылі думаць, а не механічна ўспрымаць мінулае і тагачасную рэальнасць. І хай сабе тады мо не ўсё гэта мы дасканалі разумелі, але з часам той фундамент станавіўся ўсё больш моцным і грунтоўным, а наша радзімазнаўства і радзімалюбства набывала новыя грані. І ўжо на гэтым фундаменце вырасталі тыя добрыя справы, якія намагаліся рабіць і рабілі выпускнікі.

У доказ таго, што мае – нашы – гады не былі бясплоднымі падчас вучобы, назаву хоць бы адзін прыклад. Чатыры (!) выпускніцы нашага курса сталі выкладчыкамі філфака. Гэта найперш арыгінальны і нястомны даследчык і знаны вучоны, доктар філалагічных навук, прафесар Таццяна Шамякіна. А яшчэ – дачка пісьменніка Уладзіміра Карпава старшы

выкладчык Людміла Карпава – значна пазней яна прыгадала гэты час у аўтографе на кнізе “Владимир Карпов. Признание в ненависти и любви”: “Таісе і Толю Бутэвічам – маім слаўным аднакурснікам з самымі шчырымі пачуццямі. 24.X.86 г.”, кандыдаты філалагічных навук Валянціна Трайкоўская (на яе аўтарэфераце маю такі надпіс: “Дарагім аднакурснікам Таісе і Анатолю Бутэвічам з удзячнасцю заўсёды прыйсці на дапамогу і самымі найлепшымі пажаданнямі. 4.XI.86”) і Ніна Рашэтнікава.

Скажу праўду, аўтографаў нашых выкладчыкаў у мяне няма. Назаву толькі некаторыя. Дзмітрый Якаўлевіч Бугаёў, які чытаў курс гісторыі беларускай савецкай літаратуры, на кнізе “Зброяй сатыры, зброяй праўды” напісаў: “Анатолю Бутэвічу з пажаданнем вялікіх поспехаў у жыцці і даследчыцкіх справах. 10.04.1971”.

Барыс Ізраілевіч Касоўскі, які выкладаў агульнае мовазнаўства, сваю кнігу “Общее языкознание” падпісаў так: “Анатолию Ивановичу Бутевичу автор желает успехов в области филологии и счастья в личной жизни. 12.VI.1970”.

Выкладчык беларускай мовы і куратар нашай першай групы Леанід Іванавіч Бурак на кнізе “Пунктуацыя беларускай мовы” напісаў: “На добры ўспамін А. Бутэвічу – аднаму з лепшых студэнтаў універсітэта. 24.XII.1969”.

Кузьма Рыгравіч Хромчанка на кнізе “Піліп Пестрак. Жыццё і творчасць”: “А. Бутэвічу на добры ўспамін ад аўтара. 1970 г. Мінск”.

Выкладчыца замежнай літаратуры Л. Я. Цімашкова на кнізе “Беларуска-балгарскія літаратурныя сувязі”: “Будучаму літаратуразнаўцу Анатолю Бутэвічу ад аўтара. 26.XI.68”.

Сцяпан Хусейнавіч Александровіч падпісаў мне кнігу “Пуцявінамі роднага слова”: “Анатолю Бутэвічу, каб заўсёды памятаў, што на вялікім, шырокім, прывольным і супярэчлівым свеце ёсць родны край і роднае слова. 19.III.1971”.

Любоў Іванаўна Фіглоўская. Падпісала кнігу “Творчасць Якуба Коласа”: “Тав. Бутэвічу А. І. з найлепшымі пажаданнямі ад аўтара. 12.IV.70 г.”

Але самай багатай на аўтографы аказалася кніга “Октябрь и художественная литература”, Издательство БГУ имени В. И. Ленина: “Комсorghу филфака Бутевичу А. И. С наилучшими пожеланиями. Подписи: проф. Л. Фигловская, И. Зазеко, В. Тимофеева, О. Козлова, Л. Короткая, В. Захарова, Н. Ромашко. 22.IV.1970 г.».

Хачу прызнацца, што філфакаўскія набыткі спатрэбіліся мне, калі я ў 90-я гады мінулага стагоддзя стаў першым Міністрам інфармацыі, а пасля Міністрам культуры і друку незалежнай Беларусі. І тады я не пераставаў завочна раіцца з настаўнікамі, думаючы: а як паступіў бы той ці іншы ў той ці іншай сітуацыі, у якой апынаўся я. Часам нават не саромеўся пытацца меркавання Алега Антонавіча адносна датычных Саюза пісьменнікаў спраў. І не толькі ў яго. Мо нават найбольш у Ніла Гілевіча.

А яшчэ ж у нас была ваенная кафедра, дзе мы старанна засвойвалі няпростую навуку абароны Радзімы, валодання зброяй, атрымлівалі транспартныя навыкі – нават танкамі кіравалі. На ёй займаліся і нашы дзяўчаты – магчымыя будучыя медсёстры. А мы закончылі кафедру ў званні лейтэнантаў, некаторыя пайшлі на службу ў войска.

Ды і ўвогуле наш тадышні курс быў не зусім звычайны. Маімі калегамі былі Жэня Янішчыц – яе аўтограф у кнізе студэнтаў БДУ “Натхненне”: “Майму Толі, каб заўсёды быў вольны і рабіў тое, што яму падабаецца! Жадаю шчасця! 8.II.68 г.”, а яшчэ яна так шчыра падпісала сваю першую кніжачку “Снежныя грамніцы”: “Ад бароў, лясоў і поля – з захапленнем – Анатолю! Сонца табе над усімі сённяшнімі і будучымі дарогамі твайго жыцця! 16.XII.70”, Алесь Разанаў, Віктар Ярац – маю ягоны аўтограф у кнізе “Натхненне”: “Анатолю Бутэвічу – аднакурсніку і добраму хлопцу, жадаючы поспехаў у вучобе, шчасця ў жыцці і здзяйснення ўсіх сваіх задум. 7.II.68 г.”, Яўген Хвалеі – пазней ён пра гэты час згадае ў сваім аўтографе на кнізе “Квадры памяці”: “Аднакашніку Бутэвічу Анатолю Іванавічу, былому старасту нашага курса, а цяпер “старасту” нашага Міністэрства, на добрую памяць. 29.XI.93 г.”, Лена Руцкая, Генадзь Пашкоў, дачка Юльяна Пшыркова Таццяна, дачка Міхася Калачынскага, Пімена Панчанкі.

Да творчасці далучаліся і многія іншыя, хто ахвотна наведваў літаб’яднанне “Узлёт”, якое шмат гадоў вынікова ўзначальваў Алег Лойка. Напрыклад, Ала Панкратава. Яна не ўступіла ў Саюз пісьменнікаў. Але ў мяне захоўваецца добры стос яе паэтычных напрацовак, якія яна прысвячала розным нашым факультэцкім падзеям, ды і што грашыць, мне таксама – на дні нараджэння, на дзяржаўныя і асабістыя святы. І ўжо нашмат пазней парадавалі сваімі літаратурнымі творами былыя аднакурснікі Стась Крэпскі – ён падпісаў мне кнігу “Кросны жыцця”: “Дарагі дружа Анатоль, на добры ўспамін аб нашым сяброўстве ў нашы маладыя гады. Няхай шануе цябе Госпад Бог. 21.11.2016 г.”, Анатоль Бруцкі – ягоны аўтограф на кнізе “Капкан для душегуба” працяглы, я ж згадаю толькі “студэнцкую” частку”: “...На

ўспамін аб незабыўным студэнцкім юнацтве! 2000”. Я перакананы, што ва ўсіх іх літаратурная захопленасць – не толькі Богам дадзеная здольнасць, а і вынік плённай дзейнасці нашых выкладчыкаў.

Я назваў толькі тых, хто далучыўся да творчасці на маім курсе. Але ж побач вучыліся, разам жылі ў інтэрнаце на тадышняй Паркавай магістралі Сяргей Законнікаў – у кнізе вершаў студэнтаў БДУ “Натхненне” ён напісаў: “Анатолію, дыктатару другога курса, уладальніку бойкага пяра, харошаму хлопцу. Мне заўсёды было прыемна падымаць чарку ў тваёй хаце. Жадаю такога шчасця, каб аж увушшу гудзела. 10.02.68 г.”, Генрых Далідовіч, Алесь Жук, Міхась Губернатараў – ад яго застаўся “студэнцкі” аўтограф у кнізе “Натхненне”: “Толя! Падпісваю табе гэтыя вершыкі на добрую памяць, а заўтра ў мяне дзярж. экзамен. Табе гэтага таксама не мінуць. Вот і ўсё, стары. 29. IV – 68 г.”, Юрка Голуб, Алесь Камароўскі – ад яго маю аўтограф у кнізе “Натхненне”: “Толію, які адчуў дух мікалаўскі, які любіць шчыра гаварыць і часам тое-сёе піша. Ну, то хай вырасце калі-небудзь у такой жа кнізе тваё, харошае, вартае. 7.П.68 г.”. А ў маім пакоі жылі – Іван Капыловіч, Эдуард Зубрыцкі (праз многа гадоў ён даслаў мне сваю кнігу вершаў “След чмяля” з аўтографам: “Анатолію Бутэвічу шчыра, па-сяброўску праз доўгія гады маўчання. Верасень 2006 г. Ваўкавыск”), Мар’ян Дукса, які ў 1967 годзе выдаў кнігу паэзіі “Спатканне” і падпісаў: “Дарагому Толіку! На ўспамін аб нашым студэнцкім суіснаванні ў славутым 281 пакоі. Жадаю вялікіх поспехаў на ўсіх франтах: у вучобе, у нялёгкай місіі журналіста і настаўніка, у яшчэ цяжэйшай справе авалодання жаночымі сэрцамі. З радасцю – Мар’ян Дукса. 6.ХІ.67”. А крыху пазней у калектыўным зборніку “Натхненне” Мар’ян напісаў: “Толіку Бутэвічу на ўспамін. Возьмеш калі-небудзь у рукі гэту кніжку і летуценна скажаш: як хутка бяжыць час! Так, які малы век для нашага сяброўства! 22.П.68 г.”

Можна сабе ўявіць, якія ў нашым інтэрнаце разгараліся спрэчкі, дыскусіі, а то і чытанні вершаў у доказ сваёй праваты. Часта – далёка за поўнач, а то і да раніцы высвятлялі, напрыклад, чаму Рыгор Барадулін напісаў пра дзяўчат, што яны “глядзяць злёненымі вачыма, як незанятая таксі”, даходзілі да сутнасці, што хацеў і што сказаў у толькі што выдадзеных “Каласах пад сярпом тваім” Уладзімір Караткевіч, чаму ажно “Тры цішыні” (так называлася кніга) слухае Анатоль Вярцінскі, які чалавечы знак увасобіў ён у аднайменнай кнізе.

Варта засведчыць, што выкладчыкі давалі нам не адны прафесійныя веды, але і навыкі жыцця. І гэта зусім не перабольшанне. Маецца шмат доказных фактаў на гэты конт. Адзін з іх -- студэнцкія будаўнічыя атрады. Я, напрыклад, двойчы ездзіў на цалінныя будоўлі ва Уральскую вобласць Казахстана. Другі раз – камандзірам будаўнічага атрада “Нёман-68”. У выніку атрымаў не толькі мазалі і практычныя працоўныя навыкі, не адно пэўныя кіраўнічыя якасці, а і медаль “За асваенне цалінных зямель”.

Мушу прызнацца, што і да грамадскай працы заахвочвалі выкладчыкі. Алэг Лойка ў тым ліку. Дарэчы, пазней ён больш за пяць гадоў быў любімым дэканам філфака. З ягонай падтрымкі я актыўнічаў у камсамоле, быў намеснікам сакратара камітэта камсамола філфака, членам камітэта камсамола ўніверсітэта, а яшчэ праз усе студэнцкія гады старастам групы і старастам курса. З рэкамендацыі Алега Антонавіча мяне прынялі ў члены КПСС, што для студэнтаў тады было надзвычай рэдкай з’явай.

Мо таму, што я ахвотна прыслухоўваўся да слоў Лойкі, з якім у нас склаліся прызныя чалавечыя адносіны, а таксама не мог адмовіцца ад парад Вячаслава Рагойшы, я сапраўды захварэў на навуковыя даследаванні. Мае студэнцкія працы адзначаліся на рэспубліканскіх конкурсах, я браў удзел у замежных навуковых канферэнцыях. Алэг Лойка стаў і маім навуковым кіраўніком, калі я наважыўся рыхтаваць кандыдацкую дысертацыю. Тэму абраў, кандыдацкі мінімум здаў, а вось працу не напісаў – калі пасля БЕЛТА перайшоў у ЦК ЛКСМБ, а пазней у ЦК КПБ, калі ў сям’і з’явіліся дзеткі, часу проста не хапала. І як ні сварыўся Алэг Антонавіч, як ні прапаноўваў сваю падмогу, я не абараніўся. Толькі ў 1996 годзе стаў кандыдатам навук у галіне інфармацыйных тэхналогій, а ў 1997 годзе дацэнтам.

А сам Алэг Лойка ва ўсе часы заставаўся апантаным вучоным, які ахвотна ўводзіў беларускую рэчаіснасць у навуковы і грамадскі еўрапейскі сусвет. Пра тое ж сведчыць, напрыклад, ягоная праца над кнігамі пра Янку Купалу і Францыска Скарыну. Менавіта з яго намаганняў і дзякуючы ягонаму таленту ў знакамітую кніжную серыю ЖЗЛ упершыню, і як аказалася, апошні раз, была ўключана спачатку кніга пра Купалу, а пасля і пра Скарыну. Пра нашы адносіны сведчыць і адзін з пазнейшых аўтографаў Алега Антонавіча на кнізе з гэтай серыі “Янка Купала”: “Дарагому Анатолію Іванавічу Бутэвічу з даўняй – са студэнцкіх часоў – сімпатыяй і павагай. Шчыра Алэг Лойка. 9 чэрвеня 1983 г.”

Увогуле ж, калі верыць статыстыцы, Алэг Лойка мае больш за 450 публікацый, у яго выйшла каля 100 кніг. Дай Бог кожнаму паэту і даследчыку мець нешта падобнае.

І яшчэ адна важная дэталі. Мне падаецца, што намаганні Алега Лойкі суадносіць створанае беларускімі пісьменнікамі і навукоўцамі з тым, што рабілі іх калегі іншых краін, увесь час пашыраліся, набывалі большы абсяг і мелі рэальныя вынікі, заўважныя іншымі. Гэта датычыць як ягоных публікацый у кнігах і перыядычных выданнях – не толькі беларускіх, так і ў насычэнні лекцый падобным зместам. З часам гэта стала прыкметнай з’явай для замежнікаў. Доказ – выкладанне Лойкі ў Енскім універсітэце Германіі, Падляшскай акадэміі ў Седльцах (Польшча).

А яшчэ раней, падчас маёй вучобы, наш філфак, Алег Лойка і Уладзімір Лазоўскі развівалі плённыя сувязі з Енскім універсітэтам. Адбываліся абмены студэнцкімі групамі. Мы, я таксама меў да гэтага дачыненне, арганізоўвалі побыт нямецкіх студэнтаў у Мінску. А ў 1970 годзе нашы філфакаўцы, і я таксама, на чале з Лойкам пабывалі ў Ене і іншых германскіх гарадах. І там я ўпершыню пачуў, як хораша Алег Антонавіч грае на акардэоне, як захоплена спявае народныя песні. Уладзімір Лазоўскі, Алег Лойка таксама мелі дачыненне і да таго, што нямецкі даследчык з Ены Ганс Аўэрсвальд пісаў навуковую працу на беларускім матэрыяле, не раз бываў на філфаку БДУ, вывучыў тут беларускую мову.

Прызнаюся, што з падмогаю і Алега Антонавіча я да бясконцасці захапіўся творчасцю Максіма Багдановіча, ягоным жыццём, дагэтуль ахвотна разгадваю таямніцы Максіма Кніжніка. Нават псеўданім мой літаратурны – Максім Валюшка – паходзіць ад Багдановічавай паэзіі. Пахваляюся, што маю ў гэтай сувязі два аўтографы Лойкі (іх, вядома, нашмат болей). На кнізе пра Максіма Багдановіча Алег Антонавіч 23 студзеня 1969 года напісаў: “Анатоліу Бутэвічу на экзамене, жадаючы новых пяцёрак, шчасця ў жыцці, поспехаў”. Цікавы надпіс і на кнізе “Няроўныя даты”: “Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу... Зноў пачуць бы галасы валюшак!.. Шчыра Алег Лойка. 9 чэрвеня 1983”. Ягоныя “галасы валюшак” сведчаць, што ён ужо ведаў мой псеўданім, сачыў за маімі літаратурнымі практыкаваннямі.

Нашы кантакты на аснове творчасці Багдановіча мелі розныя напрамкі. Часта мы проста разважалі над тым, як жыў і што ствараў Максім, як гэта ўспрымаецца і як павінна ўспрымацца чытачамі. Калі я пасля філфака працаваў ужо ў БЕЛТА, Беларусь шырока адзначала чарговы юбілей Максіма Багдановіча. Я ў сваёй інфармацыі аб гэтай падзеі, надрукаванай у многіх газетах, акрамя ўсяго паведамляў: “7 снежня ў тэатры Янкі Купалы адбыўся гарадскі вечар, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча. Працоўныя сталіцы, творчыя работнікі, прадстаўнікі грамадскасці сабраліся сюды, каб аддаць даніну павагі вялікаму таленту. Вечар адкрыў народны паэт Беларусі Максім Танк. Прысутныя з вялікай цікавасцю праслухалі даклад доктара філалагічных навук А. А. Лойкі аб жыцці і творчасці паэта”. Такім чынам, выслоўе наконт таго, што нас здружыў Максім Багдановіч, сапраўды мае падставы.

Так, філфак, ды і Белдзяржуніверсітэт наогул, шмат далі кожнаму з нас, шасцідзясятнікаў, запачаткавалі тыя якасці, якія аказаліся запатрабаванымі праз усё жыццё. А для мяне філфак аказаўся яшчэ і лёсавызначальным у іншай жыццёвай сітуацыі. Маёй жонкай стала мая аднакурсніца з Мядзельшчыны Таіса Дзевялтоўская, з якой мы радуемся сёння поспехам нашага сына і дзвюх дачок, чатырох унукаў.

Дык хіба ж несправядлівымі будуць словы згаданай мной Алы Панкратавай, якія яна напісала на развітанне з філфакам. У даволі аб’ёмным паэтычным творы выказала шмат цёплых і праніклівых слоў, у тым ліку выкладчыкам. Я ж хацеў бы прывесці толькі адно чатырохрадкоўе:

О, мой філфак, як ты мне мілы!
Трымаюсь тут з усёй я сілы.
Вось як цяпер перада мною
Устае і сесія зімою...

І гэта ніякае не перабольшанне. Сапраўды: “О, мой філфак, як ты мне мілы!”